

Dohledové sdělení č. 1/2017

K poskytování úvěrů domácnostem úvěrovými institucemi

I.

V posledních letech je možné pozorovat významný nárůst objemu úvěrů poskytnutých domácnostem, zejména díky příznivým ekonomickým podmínkám. Z tohoto důvodu Česká národní banka informuje úvěrové instituce, že především v obdobích zrychlení tempa růstu celkové zadluženosti domácností a zvyšujících se makroekonomických rizik (včetně roztáčení spirály mezi cenami nemovitostí a objemy úvěrů na jejich pořízení) zintenzivňuje svůj dohled nad poskytováním těchto úvěrů.

Česká národní banka při výkonu dohledu obezřetnosti nad úvěrovými institucemi v oblasti poskytování úvěrů domácnostem¹ ověřuje, zda úvěrové instituce mají nastaven řídicí a kontrolní systém tak, aby byl zajištěn zdravý a udržitelný vývoj těchto úvěrů v portfoliích úvěrových institucí². Česká národní banka posuzuje a bude intenzivně posuzovat, zda systém poskytování úvěrů domácnostem je účinný a přiměřený, zejména zda je soustavně funkční a efektivní a zda patřičně zohledňuje vývoj prostředí. Česká národní banka zároveň posuzuje, zda se nepřiměřeně nezvyšuje riziko, například v důsledku rozvolňování úvěrových standardů úvěrovými institucemi.

II.

Úvěrová instituce je povinna³ zajistit, že její řídicí a kontrolní systém ve vztahu k poskytování úvěrů domácnostem je účinný. V této souvislosti pak Česká národní banka posuzuje zejména, zda:

1. organizační uspořádání a interní kontroly a další mechanismy, vyplývající z vnitřních předpisů a uplatňované v rámci organizačního uspořádání dané úvěrové instituce, jsou funkční a efektivní, především že:

- a. je nastavena konečná odpovědnost řídicího orgánu za zavedení, udržování a uplatňování systému řízení rizik, včetně strategie řízení rizik,
- b. systém řízení rizik je soustavně funkční a efektivní,

¹ Definice domácností je stanovena např. pro účely výkazu harmonizovaného dohledového výkaznictví vč. hlášení o výkonných a nevýkonných expozicích FISIFE 90, jehož význam nabyde od r. 2018 se změnou pravidel pro posuzování aktiv.

² § 8b odst. 1 zákona o bankách, resp. § 7a odst. 1 zákona o spořitelních a úvěrních družstvech, ve spojení s § 13 odst. 1 vyhlášky č. 163/2014 Sb., o výkonu činnosti bank, spořitelních a úvěrních družstev a obchodníků s cennými papíry.

³ § 8b odst. 2 zákona o bankách, resp. § 7a odst. 2 zákona o spořitelních a úvěrních družstvech, ve spojení s § 9 vyhlášky č. 163/2014 Sb., o výkonu činnosti bank, spořitelních a úvěrních družstev a obchodníků s cennými papíry.

- c. je dostatečně zamezováno vzniku možného střetu zájmů a existuje důsledné oddělení neslučitelných funkcí, a to na všech řídicích a organizačních úrovních úvěrové instituce včetně orgánů a výborů, pokud je to relevantní,
- d. všichni pracovníci účastníci se úvěrového procesu jsou odborně způsobilí k řádnému výkonu funkce a mají k dispozici aktuální, spolehlivé, ucelené a konzistentní informace pro výkon jim stanovených činností,
- e. interní kontroly, včetně liniových kontrol prováděných řídicími pracovníky, jsou funkční a efektivní,
- f. informační a komunikační systémy a technologie jsou nastaveny tak, že poskytují adekvátní podporu při identifikaci, měření, monitorování a kontrole úvěrového rizika, a to i samostatně za úvěrové riziko domácností, a o všech parametrech tohoto rizika,
- g. interní reporting o úvěrovém riziku poskytuje aktuální, spolehlivé, ucelené a konzistentní informace všem relevantním úrovním vedení úvěrové instituce,
- h. systém odměňování přispívá k řádnému a účinnému systému řízení rizik,
- i. výkon funkce interního auditu je funkční a efektivní;

2. úvěrová instituce nastavila, uplatňuje a pravidelně posuzuje a případně přehodnocuje akceptovanou míru rizika (rizikový apetit), především že:

- a. definuje svůj rizikový apetit ve vztahu k výši a typu rizika tak, aby bylo zřejmé, jaká je schopnost a ochota úvěrové instituce tato rizika akceptovat,
- b. schválený rizikový apetit je v souladu se stanovenými strategickými cíli a systémem řízení rizik,
- c. definuje svůj rizikový apetit alespoň ve vztahu ke všem významným rizikům, kterým je nebo by mohla být vystavena,
- d. vymezí svůj rizikový apetit soustavou vzájemně konzistentních kvantitativních a kvalitativních specifikací, limitů a dalších vhodně zvolených ukazatelů,
- e. schválený rizikový apetit je konzistentní s ostatními strategiemi, systémy a plány instituce, včetně systému vnitřně stanoveného kapitálu a kapitálové potřeby, systému vnitřně stanovené likvidity a likviditní potřeby, ozdravnými plány a systémem odměňování,
- f. schválený rizikový apetit je pravidelně, zejména při každé významné změně odpovídajících skutečností, nejméně však jednou ročně, posuzován a případně přehodnocován;

3. úvěrová instituce nastavila, uplatňuje a pravidelně posuzuje a případně přehodnocuje systém vnitřně stanoveného kapitálu a kapitálové potřeby, a to i samostatně ve vztahu k úvěrovému riziku spojenému s úvěry domácnostem;

4. úvěrová instituce nastavila, uplatňuje a pravidelně posuzuje a případně přehodnocuje soustavu limitů v souladu se schváleným rizikovým apetitem, především zda pravidelně sleduje a vyhodnocuje:

- a. přiměřenost soustavy limitů, včetně

- i. limitů na úvěrové expozice se sníženými úvěrovými standardy, především na úvěrové expozice poskytnuté s určitými výjimkami oproti standardům,
 - ii. limitů na objem zajištění oceněného automaticky pomocí příslušného nástroje informačního systému úvěrové instituce,
- b. koncentraci na různých úrovních expozice (např. dle produktu, regionu, formy splácení),
- c. soulad soustavy limitů s doporučeními a jinými opatřeními České národní banky týkajícími se obezřetného řízení úvěrových rizik spojených s úvěry domácnostem,
- d. dodržování příslušných limitů a funkčnost eskalačního procesu při jejich porušení;

5. úvěrová instituce nastavila, uplatňuje a pravidelně posuzuje a případně přehodnocuje své úvěrové standardy tak, aby

- a. podporovaly rozvoj kultury řízení rizik úvěrové instituce,
- b. byly v souladu se schváleným rizikovým apetitem,
- c. zabezpečily identifikaci, měření, monitorování a kontrolu úvěrových rizik spojených s úvěry domácnostem,
- d. jednoznačně definovaly kritéria pro poskytnutí úvěru domácnosti a obsahovaly pravidla pro případné výjimky a jejich povolování,
- e. jednoznačně stanovily ukazatele pro hodnocení bonity a obsahovaly pravidla pro případné výjimky a jejich povolování,
- f. podporovaly kvantitativní metody (např. využití relevantních historických a jiných informací o situaci klienta při posuzování a schvalování úvěrů), pokud je to z hlediska velikosti a složení portfolia vhodné,
- g. v úvěrové instituci existoval kvalitní a robustní systém oceňování zajištění,
- h. úvěrová instituce byla schopna prokázat správnost nastavení úvěrových standardů a kritérií (tzv. *backtesting*),
- i. úvěrová instituce disponovala kvalitním a spolehlivým řízením úvěrového rizika domácností na portfoliové úrovni,
- j. v úvěrové instituci bylo prováděno pravidelné stresové testování portfolia úvěrů domácnostem při potenciálně zhoršených vnějších ekonomických podmínkách a zároveň pravidelné citlivostní testy na změny specifických parametrů,
- k. byly soustavně v souladu s doporučeními a jinými opatřeními České národní banky týkajícími se obezřetného řízení úvěrových rizik spojených s úvěry domácnostem.

6. úvěrová instituce nastavila, uplatňuje a pravidelně posuzuje a případně přehodnocuje své specifické úvěrové standardy pro poskytování úvěrů domácnostem tak, aby bylo zajištěno, že jsou při poskytnutí úvěru objektivně vyhodnoceny všechny dostupné informace o klientovi, přičemž úvěrová instituce:

- a. při nastavení úvěrových standardů vychází z obecných pokynů Evropského orgánu pro bankovníctví (EBA) k posouzení úvěruschopnosti⁴,
- b. vychází z informací o všech půjčkách, které klient splácí, včetně splátkových kalendářů, a to jak hypotečních, tak všech ostatních typů půjček od bankovních i nebankovních poskytovatelů,
- c. pro ověření úvěrového zatížení, historické platební morálky a finanční situace klienta využívá dostupných bankovních a nebankovních registrů úvěrů, jakož i informací z dalších relevantních evidencí a databází (např. Insolvenční rejstřík, Evidence úpadců, Centrální evidence exekucí, Rejstřík zástav atd.),
- d. zjišťuje a vyhodnocuje informace o dalších výdajích klienta a jejich očekávaném vývoji,
- e. vychází z informací dokládajících výši příjmů klienta a jejich historii, přičemž zohledňuje jejich případné výkyvy v průběhu času,
- f. vyhodnocuje budoucí udržitelnost příjmů klienta a ověřuje, že schopnost klienta plnit závazky z úvěru nezávisí na neodůvodněném výrazném zvýšení jeho budoucích příjmů,
- g. vyhodnocuje a zohledňuje při poskytnutí úvěru poměr poskytnutého úvěru a hodnoty zajištění, zejména zda nebyla překročena stanovená míra akceptovatelného rizika,
- h. vyhodnocuje a zohledňuje při poskytnutí úvěru poměr celkových závazků klienta z titulu všech půjček a jeho průměrného příjmu a riziko předlužení, zejména zda nebyla překročena stanovená míra akceptovatelného rizika klienta,
- i. vyhodnocuje a zohledňuje při poskytnutí úvěru poměr měsíčních splátek klienta z titulu všech půjček a jeho průměrného měsíčního příjmu, zejména zda nebyla překročena stanovená míra akceptovatelného rizika klienta,
- j. při posuzování schopnosti klienta plnit závazky ze smlouvy o úvěru obezřetně zohledňuje také negativní scénáře budoucího vývoje zahrnující například zvýšení úrokových sazeb či pokles příjmů klienta,
- k. při posuzování schopnosti klienta plnit závazky ze smlouvy o úvěru bere v úvahu horizont ekonomické aktivity klienta a v případě, že se jedná o hypoteční úvěr i životnost nemovitosti,
- l. sleduje a vyhodnocuje poměr úvěrového zatížení klienta na individuální bázi i segmentově a/nebo dle jednotlivých portfolií,
- m. vyhodnocuje ekonomicky spjatou skupinu klientů a jejich konsolidovaných expozic;

7. úvěrová instituce řídí rizika distribuční sítě, především že:

- a. identifikuje všechna rizika spojená s distribucí produktů domácnostem a tato rizika pravidelně vyhodnocuje a řídí,
- b. pravidelně vyhodnocuje a řídí rizikový profil portfolia v členění podle distribučních kanálů,

⁴ [Obecné pokyny k posouzení úvěruschopnosti \(EBA/GL/2015/11\)](#).

- c. zajistí, že při zprostředkování úvěru domácnosti externí distribuční sítě jsou uplatněny stejné úvěrové standardy jako při poskytnutí úvěru interní distribuční sítě,
- d. zajistí, aby systém odměňování pracovníků externí distribuční sítě podporoval řádné a efektivní řízení rizik a byl v souladu se strategií, cíli, hodnotami a dlouhodobými zájmy úvěrové instituce.

8. úvěrová instituce nastavila, uplatňuje a pravidelně posuzuje a případně přehodnocuje systém identifikace a řízení nevýkonných pohledávek vůči domácnostem a zda je tento systém funkční a efektivní.

Upozornění:

Informace obsažené v tomto materiálu vyjadřují názor sekce dohledu nad finančním trhem České národní banky, který je aplikován v dohledové praxi. Soud a případně i bankovní rada České národní banky mohou zaujmout odlišný názor. Postup v souladu s informacemi v tomto materiálu však bude Česká národní banka při výkonu dohledu nad finančním trhem považovat, v mezích okolností konkrétního posuzovaného případu, za postup v souladu s relevantními právními předpisy vztahujícími se k dané oblasti.

Datum: 28. 11. 2017